

Монографія
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА МОТИВАЦІЯ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ >>>

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Сумський державний університет

Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону

Монографія

За загальною редакцією д-ра екон. наук, професора О. В. Прокопенко

Рекомендовано вченою радою Сумського державного університету

Суми
Сумський державний університет
2012

УДК 658.589:330.341.1
ББК 65.9 (4 Укр) 29–2
С 69

Рецензенти:

- В. І. Дубницький* – д-р екон. наук, професор ПВНЗ «Донецький економіко-гуманітарний інститут», м. Донецьк;
В. С. Кравців – д-р екон. наук, професор Інституту регіональних досліджень НАН України, м. Львів;
С. Г. Фалько – д-р екон. наук, професор Московського державного технічного університету ім. М. Е. Баумана, Росія

Рекомендовано до друку вченою радою Сумського державного університету (протокол № 8 від 22 березня 2012 р.)

Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону :
С 69 монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, професора О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 576 с.

ISBN 978-966-657-436-0

У монографії досліджено теоретичні основи та передумови соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку регіону. Запропоновано підходи до формування механізму соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку регіону, його фінансового та організаційно-економічного забезпечення на різних рівнях управління. Особу увагу приділено галузевим та прикладним аспектам соціально-економічної мотивації екологічно безпечного інноваційного розвитку регіону.

Для фахівців із питань інноваційного менеджменту, маркетингу інновацій, регіонального розвитку, економіки природокористування, а також викладачів, аспірантів і студентів економічних спеціальностей ВНЗ.

В монографии исследованы теоретические основы и предпосылки социально-экономической мотивации инновационного развития региона. Предложены подходы к формированию механизма социально-экономической мотивации инновационного развития региона, его финансового и организационно-экономического обеспечения на различных уровнях управления. Особое внимание уделено отраслевым и прикладным аспектам социально-экономической мотивации экологически безопасного инновационного развития региона.

Для специалистов по вопросам инновационного менеджмента, маркетинга инноваций, регионального развития, экономики природопользования, а также преподавателей, аспирантов и студентов экономических специальностей вузов.

The book investigates the theoretical foundations and assumptions of social and economic motivation for innovation development. The author suggests approaches to establish a social and economic motivation for innovation development of the region, its financial, organizational and economic support at various levels of government. Special attention is paid to the industry and applied aspects of social and economic motivation environmentally safe innovation development.

For experts on innovation management and marketing, regional development, environmental management, for lectures, postgraduates and students of economic specialties.

УДК 658.589:330.341.1
ББК 65.9 (4 Укр) 29–2

ISBN 978-966-657-436-0

© Колектив авторів, 2012
© Сумський державний університет, 2012

ПЕРЕДМОВА	9
------------------------	----------

**ЧАСТИНА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ
ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ НА ОСНОВІ МОДЕЛЮВАННЯ**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ	14
---	-----------

1.1. Інноваційний розвиток як умова поліпшення соціально-економічного стану регіонів України	14
1.2. Концептуальні основи управління інноваційним розвитком на різних рівнях	17
1.3. Оцінка ефективності напрямів та варіантів інноваційного розвитку підприємств	27

РОЗДІЛ 2. ЕВОЛЮЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	41
---	-----------

2.1. Еволюція теоретичних концепцій науково-технічного розвитку.....	41
2.2. Взаємозв'язок інноваційного процесу суб'єкта господарювання та обмеженості (дефіциту) природних ресурсів	45
2.3. Формування моделі інноваційного розвитку суб'єктів господарювання в регіоні.....	50

РОЗДІЛ 3. ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИНЦИПИ МОДЕЛЮВАННЯ КЛАСТЕРІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	59
--	-----------

3.1. Кластеризація в умовах глобалізованої економіки	59
3.2. Початкові умови та можливості кластеризації економіки України	61
3.3. Регіональні кластери в інноваційному розвитку регіону.....	68
3.4. Маркетингове забезпечення кластеризації економіки	71

**ЧАСТИНА 2. МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

РОЗДІЛ 4. МОТИВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ У СИСТЕМІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ НА ОСНОВІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ	76
--	-----------

4.1. Мотиваційна складова соціально-економічного потенціалу регіону.....	76
4.2. Роль інтелектуального капіталу у забезпеченні розвитку інноваційної соціально-економічної системи.....	81
4.3. Мотиваційні чинники управління знаннями при формуванні інтелектуального капіталу	86
4.4. Інноваційний менеджмент як центральний етап управління інтелектуальним капіталом.....	91
4.5. Трудовий потенціал як основа інноваційного розвитку регіону	94

ЧАСТИНА 4. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

РОЗДІЛ 10. ІНВЕСТИЦІЙНА СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	226
10.1. Інвестиційні передумови інноваційного розвитку регіону.....	226
10.2. Дослідження сучасного стану та джерел фінансування інновацій на регіональному рівні.....	227
10.3. Обґрунтування методичних підходів до оцінки інноваційного потенціалу на мезорівні	231
10.4. Моделювання впливу факторів стимулювання та диверсифікації інноваційного розвитку регіону на рівень його інвестиційного забезпечення.....	237
10.5. Форми фінансування інноваційного розвитку регіонів	241
РОЗДІЛ 11. ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ ІНСТРУМЕНТИ МОТИВАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	246
11.1. Розвиток мотиваційних інструментів держави щодо участі банків у інноваційних процесах.....	246
11.2. Кредитування проектів інноваційного розвитку регіону.....	252
11.3. Мотивація процесів інноваційного розвитку на основі програмно-цільового підходу до фінансування	257
11.4. Фінансові інструменти мотивації трансферу інноваційних технологій..	263
РОЗДІЛ 12. ФІНАНСОВИЙ ТА КЛАСТЕРНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОТИВАЦІЇ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	271
12.1. Підприємництво як фактор ринкової трансформації економіки.....	271
12.2. Фінансове забезпечення регіональних програм розвитку малого підприємництва	281
12.3. Інфраструктура підтримки розвитку малого бізнесу в регіонах України	287
12.4. Кластеризація як інструмент соціально-економічної мотивації в умовах ринкових перетворень	294
РОЗДІЛ 13. РОЛЬ БАНКІВ У ФОРМУВАННІ МЕХАНІЗМІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОТИВАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	305
13.1. Інноваційна діяльність банків	305
13.2. Банки України в системі соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку економіки.....	312
13.3. Місцеві банки на регіональному ринку інвестування в інновації	315
13.4. Регіональні аспекти функціонування банківської системи України.....	321
13.5. Рейтинги регіонів України за рівнем концентрації кредитних ризиків (на прикладі АТ «ОТР Bank»)	328

Передмова

Соціально-економічна мотивація інноваційної активності є рушійною силою та передумовою якісного технологічного прориву розвитку регіону та національної економіки в цілому, що має особливе значення в умовах сучасних викликів глобалізації та зростання відкритості економіки України.

Попри це, на сьогодні відсутні досконалі механізми та інструменти такої мотивації, що унеможлиблює повноцінну та цілісну реалізацію внутрішнього ринкового потенціалу та значно знижує соціо-еколого-економічну ефективність трансформацій на шляху до побудови ринкової економіки, здатної вистояти в мінливих умовах зовнішнього середовища.

Викладені в монографії погляди та результати досліджень колективу авторів мають на меті вдосконалення теоретико-методологічних та науково-методичних основ соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку регіону.

Авторами монографії є:

Прокопенко О. В., д-р екон. наук, проф., декан факультету економіки та менеджменту, завідувач кафедри економічної теорії Сумського державного університету (СумДУ), науковий редактор (передмова, розділ 1, післямова);

Александров І. О., д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри менеджменту Донецького національного університету (розділ 2);

Андрєєва Н. М., д-р екон. наук, головний науковий співробітник відділу економіко-екологічних проблем приморських регіонів Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса (розділ 12);

Васильєва Т. А., д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри банківської справи ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» («УАБС НБУ»), м. Суми (п. 13.2);

Денисенко М. П., д-р екон. наук, проф., професор кафедри економіки обліку і аудиту Київського національного університету технологій та дизайну (пп. 6.1, 6.3);

Ілляшенко С. М., д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри маркетингу і управління інноваційною діяльністю СумДУ (п. 5.3);

Леонов С. В., д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри фінансів ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 13.4);

Маслак О. І., д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри економіки Кременчуцького національного університету ім. Михайла Остроградського (пп. 10.2–10.5);

Мішенін Є. В., д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки Сумського національного аграрного університету (пп. 19.2–19.4);

Перерва П. Г., д-р екон. наук, проф., декан економічного факультету Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (пп. 10.2–10.5);

Сотник І. М., д-р екон. наук, доцент, професор кафедри економіки та бізнес-адміністрування СумДУ (пп. 18.1–18.2);

Телетов О. С., д-р екон. наук, проф., професор кафедри маркетингу і управління інноваційною діяльністю СумДУ (розділ 3, п. 7.1);

Харічков С. К., д-р екон. наук, проф., заступник директора Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса (п. 18.3);

Хлобистов Є. В., д-р екон. наук, проф., завідувач відділу економічних проблем екологічної політики та сталого розвитку Інституту економіки природокористування та сталого розвитку НАН України, м. Київ (п. 15.1);

Біловодська О. А., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу і управління інноваційною діяльністю СумДУ (п. 7.2);

Божидарнік Т. В., канд. екон. наук, доцент, декан факультету бізнесу Луцького національного технічного університету (пп. 6.2, 6.5, 8.2);

Воронкова Т. Є., канд. екон. наук, професор кафедри економіки обліку і аудиту Київського національного університету технологій та дизайну (пп. 6.1, 6.3);

Волошин С. М., канд. екон. наук, заступник начальника управління, начальник відділу прогнозування та аналітичного забезпечення МНС України (п. 15.1);

Гриценко Л. Л., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів ДНВЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 8.3);

Грищенко В. Ф., канд. екон. наук, ст. викладач кафедри управління СумДУ (пп. 23.1–23.3);

Діденко О. М., канд. екон. наук, ст. викладач кафедри фінансів і кредиту СумДУ (п. 13.4);

Довгань Ж. М., канд. екон. наук, доцент кафедри банківського менеджменту та обліку Тернопільського національного економічного університету (п. 11.1);

Дудкін О. В., канд. екон. наук, ст. викладач кафедри економічної теорії СумДУ (пп. 5.1–5.2);

Засанська С. В., канд. екон. наук, доцент ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка С. Дем'янчука», м. Рівне (п. 4.5);

Ілляшенко К. В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів та кредиту СумДУ (п. 8.1);

Караєва Н. В., канд. екон. наук, доцент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (розділ 17);

Касьяненко В. О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування СумДУ (розділ 1);

Кліменко О. В., канд. екон. наук, ст. викладач кафедри економічної теорії СумДУ (пп. 22.1–22.3);

Коблянська І. І., канд. екон. наук, спеціаліст першої категорії відділу інвестицій, зовнішньоекономічної діяльності та координації державних закупівель управління соціально-економічного розвитку Сумської міської ради (пп. 19.2–19.4);

Кобушко І. М., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту СумДУ (п. 13.3);

Коновалов О. Ф., канд. фіз.-мат. наук, старший науковий співробітник Донецького наукового центру МОНМС і НАН України (розділ 2);

Косенко О. П., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки і маркетингу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (пп. 10.2–10.4);

Костюченко Н. М., канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії СумДУ (п. 6.4);

Кривич Я. М., канд. екон. наук, ст. викладач кафедри банківської справи ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 13.1);

Мельник Ю. М., канд. екон. наук, доцент кафедри маркетингу і управління інноваційною діяльністю СумДУ (розділ 16);

Мішеніна Г. А., канд. екон. наук, ст. викладач кафедри управління СумДУ (розділ 20);

Мішеніна Н. В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування СумДУ (пп. 14.1–14.3);

Нагорний Є. І., канд. екон. наук, ст. викладач кафедри маркетингу і управління інноваційною діяльністю СумДУ (п. 7.1);

Нездоймінов С. Г., канд. екон. наук, ст. викладач кафедри економіки та управління туризмом Одеського національного економічного університету (розділ 12);

Пересадько Г. О., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 10.1);

Петрушенко М. М., канд. екон. наук, доцент кафедри управління СумДУ (пп. 4.1, 4.3);

Петрушенко Ю. М., канд. екон. наук, доцент, докторант кафедри економічної теорії СумДУ (пп. 5.1–5.2);

Письменна У. Є., канд. екон. наук, старший науковий співробітник ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ (розділ 17);

Половян О. В., канд. екон. наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту економіки промисловості НАН України, м. Донецьк (розділ 2);

Потапенко В. Г., канд., геогр. наук., старший науковий співробітник, головний консультант Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, м. Київ (пп. 15.1–15.2);

Савченко К. В., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту СумДУ (пп. 11.2–11.4);

Скрипчук П. Г., канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне (п. 14.4);

Степанюк Н. А., канд. екон. наук, доцент ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка С. Дем'янчука», м. Рівне (п. 4.5);

Троян М. Ю., канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії СумДУ (п. 7.3);

Циганюк Д. Л., канд. екон. наук, ст. викладач кафедри банківської справи ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 13.3);

Чигрин О. Ю., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування СумДУ (п. 19.1);

Шевченко Г. М., канд. екон. наук, доцент кафедри управління СумДУ (п. 4.4);

Школа В. Ю., канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії СумДУ (розділ 1, п. 4.2);

Афанасьєва О. Б., викладач-стажист кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 13.5);

Буряк А. В., викладач-стажист кафедри банківської справи ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 13.2);

Вернидуб Н. О., ст. викладач кафедри економічної теорії СумДУ (розділ 9);
Гібнер Л. К., магістр з економіки СумДУ (пп. 14.1–14.3);
Грищенко І. В., аспірант кафедри управління СумДУ (п. 23.4);
Громико М. Г., генеральний директор компанії «Waste management systems» (п. 10.1);
Гусев Я. О., аспірант ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 11.1);
Дяконов К. М., канд. екон. наук, директор Сумської філії АТ «ОТР Bank» (п. 13.5);
Домашенко М. Д., асистент кафедри економічної теорії СумДУ (п. 15.3);
Дубовик С. В., аспірант ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 13.3);
Касьяненко Т. В., ст. викладач кафедри фінансів та кредиту СумДУ (розділ 1);
Коробець О. М., аспірант кафедри економіки та бізнес-адміністрування СумДУ (п. 22.4);
Котенко О. О., аспірант кафедри банківської справи ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 13.2);
Котляревський О. В., аспірант кафедри банківської справи ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 13.4);
Куришко О. О., асистент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 13.5);
Левчук В. Ю., аспірант Луцького національного технічного університету (пп. 6.2, 6.5, 8.2);
Лукаш С. М., здобувач Сумського національного аграрного університету, радник директора з економічної безпеки Сумської філії Національної акціонерної компанії «Укragenrolizing» (п. 10.1);
Марочко С. С., асистент кафедри економічної теорії СумДУ (пп. 22.1–22.3);
Мартинюк О. М., аспірант Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса (п. 18.3);
Олещук М. Г., асистент кафедри банківської справи ДВНЗ «УАБС НБУ», м. Суми (п. 13.1);
Омельяненко В. А., аспірант кафедри економічної теорії СумДУ (розділ 9);
Оніщенко В. В., начальник філії Черкаського обласного управління АТ «Ощадбанк України» (п. 11.1);
Пімоненко Т. В., аспірант кафедри економіки та бізнес-адміністрування СумДУ (п. 19.1);
Радченко О. В., начальник філії Сумського обласного управління АТ «Ощадбанк України» (п. 13.1);
Сигида Л. О., аспірант кафедри маркетингу і управління інноваційною діяльністю СумДУ (п. 7.2);
Смоленніков Д. О., асистент кафедри управління СумДУ (п. 6.4);
Щербаченко В. О., магістрант з маркетингу СумДУ (пп. 4.2, 5.3).
Ярова І. Є., асистент кафедри теоретичної та прикладної економіки Сумського національного аграрного університету (розділ 21).

Монографія містить результати досліджень, виконаних у рамках фундаментальної наукової теми кафедри економічної теорії СумДУ «Фундаментальні основи соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку регіону» (№ державної реєстрації 0212U006871).

Якщо короткостроковим кредитуванням або розрахунково-кліринговим обслуговуванням суб'єктів інноваційного підприємництва певною мірою можуть займатися практично всі банки, то *повноцінне та широкомасштабне надання спеціалізованих інвестиційних кредитів на інноваційну діяльність та проектне фінансування інновацій є прерогативою діяльності певних категорій банків*, які, виходячи зі своєї специфіки, мають фінансові, організаційні й методичні можливості управляти ризиками інноваційного інвестування, а саме:

- банків зі складу інвестиційно-інноваційних інтеграційних об'єднань (участь у них дозволяє їм здійснювати більш ризиковані операції, оскільки в цьому випадку інтерес банку перекривається інтересами об'єднання в цілому);
- корпоративних банків, які сформувалися на галузевій основі й обслуговують відповідні виробництва;
- банків, які беруть участь у проектах відомих міжнародних фінансово-кредитних інститутів;
- великих банків, які інвестують в інноваційну діяльність тих підприємств, контрольним пакетом акцій яких вони володіють;
- спеціалізованих інвестиційно-інноваційних банків, діяльність яких з інвестиційного забезпечення суб'єктів інноваційного підприємництва є основною.

Посилення інвестиційної спрямованості розвитку банківської системи вимагає відповідності основних орієнтирів банківської діяльності цільовим завданням інноваційної стратегії розвитку економіки; динамічності стабільності кредитно-банківської системи; здатності цієї системи забезпечувати інвестиційний процес і економічне зростання на високотехнологічній інноваційній основі; синхронності процесів розвитку банківського й іншого секторів економіки. А це вимагає як реструктуризації сформованої банківської системи, поліпшення функціонування кожної окремої її ланки, так і створення нових інститутів, норм і правил.

Сьогодні банки можуть стати активними суб'єктами інноваційної діяльності, забезпечуючи не тільки її фінансування, а й зв'язок між державою, інвестиційно-інноваційними фондами, науково-технічними установами та споживачами. Банкам належить особлива й вагома роль, оскільки вони не лише надають інноваційні ресурси, а й є потужними інформаційними посередниками, впливають на процеси ціноутворення на ринку інновацій, формують його структуру.

Ринковому впровадженню й поширенню вже створених кластерів радикальних інновацій сприяють фінансові інновації. Наслідком змін інституціональних умов функціонування фінансового сектору стають спроби банків та інших фінансових установ здійснити інновації, спрямовані на підвищення ефективності інвестиційних вкладень. Інакше кажучи, об'єкти інноваційного інвестування вимагають від банків розроблення принципово нових механізмів фінансування.

Орієнтація на інноваційний розвиток вимагає формування сучасних банківських структур, здатних одночасно вирішувати подвійне завдання: мобілізувати кошти для реальної економіки й створювати фінансові ресурси на основі нових фінансових технологій і фінансового менеджменту. Важливим аспектом фінансування інновацій є величина власних коштів банку, а залучення коштів юридичних і фізичних осіб за допомогою нових фінансових інструментів дозволить збільшити сукупний обсяг інвестицій і диверсифікувати джерела фінансування.

13.2. Банки України в системі соціально-економічної мотивації інноваційного розвитку економіки

Аналіз офіційної статистики щодо кредитної діяльності банків (табл. 13.2) свідчить, що банківський кредит не став в Україні основним джерелом фінансування високоризикового інноваційного бізнесу.

Таблиця 13.2

Структура кредитних вкладень банків України, наданих нефінансовим корпораціям, за цільовим спрямуванням, млн грн

Роки	Усього кредитних вкладень банків	Кредити в поточну діяльність суб'єктів господарювання	Кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	Інші кредити в інвестиційну діяльність
2006	160,5	137,5	6,4	16,6
2007	260,5	217,3	10,6	32,6
2008	443,7	359,1	18,3	66,3
2009	462,3	373,8	17,7	70,8
2010	499,0	413,9	13,7	71,5

У докризовий період, зокрема за 2005–2007 рр., банківське кредитування в Україні пережило справжній бум розвитку – ринок зріс більш ніж у 5 разів. Зросла і значущість кредитів населення, споживчого кредиту, товарного кредиту та інших, які відігравали важливу роль для банківського сектору і для розвитку регіонів країни загалом. Співвідношення роздрібних кредитів і ВВП зросло майже в 4 рази [15]. Однак із початком кризи почала спостерігатися тенденція уповільнення темпів зростання обсягів кредитних вкладень в економіку. Так, якщо впродовж 2006 р. їх приріст становив 62,3%, 2007 р. – 70,3%, то починаючи із 2008 р. цей показник почав невпинно скорочуватися та за підсумками 2008 р. становив 4,2%. У 2009 р. уперше відбулося падіння обсягів кредитування на 2%, щоправда за перше півріччя 2010 р. приріст склав 3,9%.

Офіційна статистика не дає прямої відповіді на питання щодо кількості кредитних ресурсів, спрямованих на фінансування інновацій. Ми поділяємо думку М. Крупки, що певною мірою охарактеризувати сферу інноваційного кредитування можна за допомогою довготермінових кредитів [8]. Якщо зупинитися на даних кінця 2008 р., що відзначився найбільшим приростом кредитних вкладень, то серед кредитів інвестиційного спрямування частка довгострокових (понад 5 років) становила 33%, а у першому півріччі 2010 р. – 38%. Натомість частка кредитів строком від 1 до 5 років скоротилася з 58,5% до 51,5%. У галузевому відношенні найбільшою популярністю у банків користуються торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (35,2% усіх кредитних вкладень). Локомотивом інноваційних зрушень цю сферу назвати важко. 23,4% усіх кредитів спрямовується у переробну промисловість. Не варто забувати й іншої особливості кредитування вітчизняної економіки, коли кредитна експансія банків у 2005–2007 рр. (так званий «бум споживчого кредитування») не дала поштовху до приросту ВВП, а була поглинена зростанням цін і відзначилася спадом інвестиційної активності.

Розвиток банківського сектору й усієї економічної системи взаємозалежний – якщо загальне економічне середовище нестабільне, то він як частина економіки не може бути стійким. Практики наголошують, що падіння промислового виробництва на 22%, а ВВП на 15% має негативні наслідки не лише для якості кредитного портфеля банків, а й для усієї банківської системи. Прогнозоване зростання ВВП на 5% змусило б зрости кредитний портфель банків на 20%. Реальне зменшення обсягу кредитного портфеля за 4 місяці 2010 р. склало 2,7% [9]. До основних проблем національної економіки, що також впливають на кредитну діяльність банків (рис. 13.3), варто віднести: значний рівень тіньової економіки, яка використовує кредитний ресурс без відображення зворотного впливу; кредитування торгівлі, зокрема закупівлі імпортованих товарів, що не стимулює вітчизняне виробництво, погіршує сальдо торгового балансу, спричиняє знецінення національних грошей; високу інфляцію, що змушує вести пошук обігового капіталу для покриття цінової динаміки замість приросту інвестицій.

Поступово збільшується кількість банків, які значну увагу приділяють інноваційним продуктам і технологіям. Однак цей процес має швидше стихійний характер, ніж системний. Проведене нами дослідження світової практики з впровадження банківських інновацій підтверджує, що переважна кількість вітчизняних банків застосовує стратегію запозичення банківських інновацій, а не розроблення власних. Це пов'язано в першу чергу з тим, що банківські установи України порівняно з банками промислово розвинених країн мають відносно невеликий термін існування. Застосовуючи таку стратегію, вітчизняні банки страхують себе від ризиків, пов'язаних із веденням інноваційної діяльності. Крім того, такий підхід дозволяє їм значно скоротити витрати на розроблення та впровадження інновації, обмежуючись при цьому лише витратами на проведення досліджень щодо адаптації новинки на внутрішньому ринку.

Лідером з впровадження інновацій в Україні є ПриватБанк. Його інноваційна політика орієнтована на впровадження на українському ринку принципово нових банківських послуг, які надають клієнтам нові можливості управління своїми фінансами. ПриватБанк першим в Україні запропонував клієнтам послуги Інтернет-банкінгу «Приват24» та GSM-банкінгу, послуги з продажу через мережу своїх банкоматів та POS-терміналів електронних ваучерів провідних операторів мобільного зв'язку та IP-телефонії [11]. Остання інновація ПриватБанку, яка має назву «без монет» і являє собою систему електронної здачі, визнана міжнародним рейтингом Innovation in Banking Technology Awards 2010 кращою банківською інновацією 2010 р. [14]. Окрім ПриватБанку, інновації активно впроваджують ОТП Банк, Укрсоцбанк, Райффайзенбанк Аваль та ін.

Досить значного поширення сьогодні набувають інновації у Private Banking. Елементи Private Banking вже впроваджує ряд українських банків, зокрема, ВАТ «Приватбанк», ВАТ «БГ Банк», ВАТ «ОТП Банк», ВАТ «Укрсоцбанк» та інші. Традиційно під Private Banking розуміють відносини між банком та клієнтом, характерною відмінністю яких є персональний підхід до клієнта, комплексність послуг, що надаються, і висококласне обслуговування. Слід зазначити, що одні вітчизняні банки акцентують увагу більше на послугах з консульства, а інші – на додаткових послугах для VIP-клієнтів.

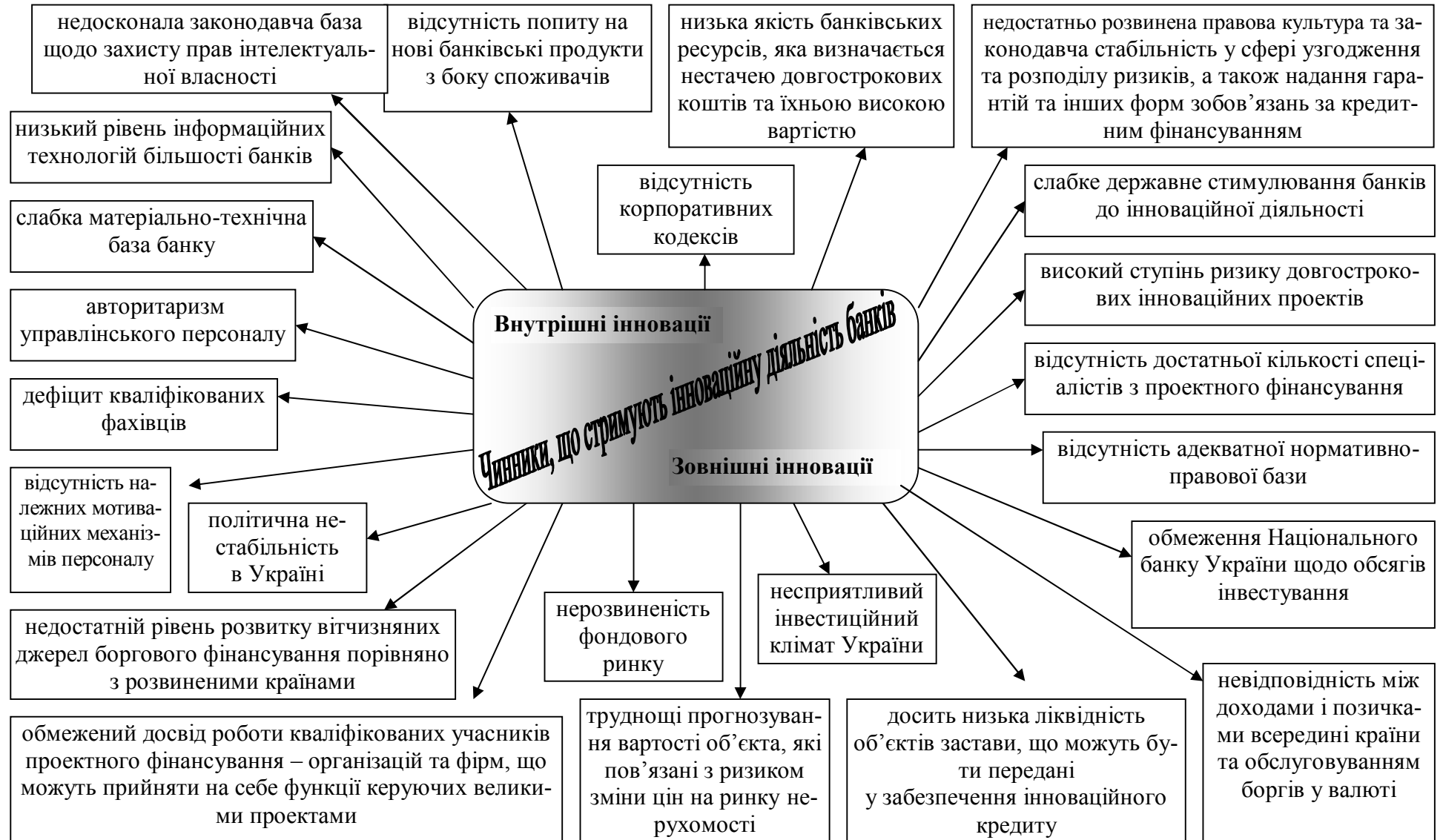

Рис. 13.3. Систематизація проблем розвитку інноваційної діяльності вітчизняних банків

Номенклатура послуг для VIP-клієнтів вражає. Ряд банків (зокрема, АКБ СР «Укрсоцбанк» [4]) створює банківські продукти і послуги, спрямовані на задоволення персональних фінансових потреб VIP-клієнта. Даний підхід полягає в дослідженні господарської діяльності заможного клієнта та його стилю в аспекті виробничої та фінансової активності з метою розроблення підходу до індивідуального обслуговування клієнта з максимальним задоволенням його потреб у банківських послугах. Серед нестандартних фінансових послуг VIP-клієнтам слід відмітити такі: довірче управління активами клієнта та членів його родини, формування банками індивідуальних інвестиційних портфелів VIP-осіб і управління ними, забезпечення фінансового управління на підприємствах, якими вони володіють, податкове планування та розроблення індивідуальних фінансових схем для оптимізації грошових потоків і т.д.

Окрім надання фінансових послуг, банки пропонують ряд інших послуг, зокрема, організація відпочинку, туристичних і ділових поїздок, підбір шкіл для дітей за кордоном, тест-драйв автомобілів класу «люкс», арт-банкінг і т.д.

13.3. Місцеві банки на регіональному ринку інвестування в інновації

Регіональна банківська система є свого роду кровоносною системою регіону, яка забезпечує її життєздатність. Від того, наскільки раціонально організована діяльність банків у регіоні та наскільки вона відповідає регіональній економічній політиці, залежить ефективність руху фінансових ресурсів, а отже, розвиток регіону в цілому.

Особливого значення у процесі стимулювання інноваційного розвитку в регіоні набувають самостійні місцеві банки. Саме вони, по-перше, зацікавлені у розвитку економіки регіону, у якому вони здійснюють інвестиційну діяльність, оскільки повністю економічно від неї залежні; по-друге, вони, як правило, вкладають кошти в регіоні їх залучення, на відміну від загальнодержавних банків, які вкладають кошти у тому регіоні, де інвестиційний клімат є кращим, що, у свою чергу, призводить до “вимивання” коштів із регіонів з низькою інвестиційною привабливістю; по-третє, на відміну від загальнонаціональних банків вони здебільшого працюють з наперед визначеною клієнтурою і в роботі з нею застосовують індивідуальний підхід; по-четверте, ці банківські установи знають кон’юнктуру ринку у даному регіоні і враховують її особливості при розробленні своєї інвестиційної політики.

Безперечність того факту, що саме діяльність регіональних банків забезпечує фінансову підтримку при визначенні загальної стратегії розвитку регіону, підтверджує також досвід промислово розвинених країн. Так, зокрема, Україна у своєму розвитку зіткнулася з такими проблемами, як і країни Західної Європи у післявоєнний період, а саме: із необхідністю реструктуризації промисловості та стимулювання розвитку малого й середнього підприємництва, диспропорцією в економічному розвитку регіонів, що, у свою чергу, призвело до концентрації банківських капіталів в окремих регіонах.

Долаючи ці проблеми, згадані країни поряд із низкою інших заходів вдавалися до реструктуризації регіональних банківських систем (табл. 13.3–13.5).